

УДК 378.014

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Ковальов А.В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь.

Ковальов А. В. Оцінка ефективності якості навчально-виховного процесу у ВНЗ.

В умовах інноваційного вектора розвитку економіки особливої актуальності набувають питання забезпечення якості професійної підготовки фахівців. Рівень професійної підготовки фахівців у ВНЗ повинен відповідати як потребам ринку праці у фахівцях відповідної кваліфікації, так і потребам особи в здобутті конкурентоздатних знань. Інтегральна оцінка якості навчально-виховного процесу дозволяє отримати найбільш узагальнюючі відомості про якість навчально-виховного процесу і використовувати її як індикатор ефективності системи управління ВНЗом. При міжвузівському порівняльному аналізі комплексні та інтегральні оцінки якості освітньої системи можуть використовуватися в цілях рейтингування ВНЗ і визначення ефективності вибраних моделей управління ВНЗ. Запропонована модель управління якістю освіти у ВНЗ охоплює всі стадії навчання – від відбору абітурієнтів до супроводу фахівців в сфері їх використання. З метою отримання узагальнюючих відомостей про якість освітнього процесу у вигляді комплексних та інтегрованої оцінок запропоновано використати принципи кваліметрії. За допомогою експертних методів сформовані показники для оцінки кожної підсистеми управління якістю освіти та визначення їх вагових коефіцієнтів.

Ковалёв А. В. Оценка эффективности качества учебно-воспитательного процесса в ВУЗе.

В условиях инновационного вектора развития экономики особую актуальность приобретают вопросы качества профессиональной подготовки специалистов. Уровень профессиональной подготовки специалистов в ВУЗе должен соответствовать как потребностям рынка труда в специалистах соответствующей квалификации, так и потребностям личности в получении конкурентоспособных знаний. Интегральная оценка качества учебно-воспитательного процесса позволяет получить наиболее обобщающие сведения о качестве учебно-воспитательного процесса и использовать ее как индикатор эффективности системы управления ВУЗом. При межвузовском сравнительном анализе комплексные и интегральные оценки качества образовательной системы могут использоваться в целях рейтингування ВУЗов и определение эффективности выбранных моделей управления ВУЗами. Предложена модель управления качеством образования в ВУЗе охватывает все стадии обучения - от отбора абитуриентов в сопровождения специалистов в области их использования. С целью получения обобщающих сведений о качестве образовательного процесса в виде комплексных и интегрированной оценок предложено использовать принципы кваліметрії. С помощью экспертных методов сформированы показатели для оценке каждой подсистемы управления качеством образования и определения их весовых коэффициентов.

Kovalyov A. Evaluating the effectiveness of the quality of the educational process at the university.

With the innovation vector of economic development of particular relevance to the issues of quality assurance more impact has professional training. The level of professional training at the university must meet both the needs of the labour market for specialists relevant qualifications and needs of the individual in obtaining competitive knowledge. The quality of the educational process allows you to get the most generalized information about the quality of the educational process and use it as an indicator of the effectiveness of the system of high school. When interuniversity comparative analysis of comprehensive and integrated assessment of the quality of the educational system can be used for the purposes universities ratings and determine the effectiveness of selected models of management universities. The model of quality management education at the university covers all stages of education - from the selection of applicants to support professionals in their area of use. In order to obtain generalized information about the quality of the educational process in a comprehensive and integrated assessments suggest using the qualimetric principles. With expert methods generated metrics for evaluating each subsystem management education quality and to determine their weights.

Постановка проблеми. В умовах інноваційного вектора розвитку економіки особливої актуальності набувають питання забезпечення якості професійної підготовки фахівців. Рівень професійної підготовки фахівців у ВНЗ повинен відповідати як потребам ринку праці у фахівцях відповідної кваліфікації, так і потребам особи в здобутті конкурентоздатних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з основних напрямів підвищення рівня професійної підготовки фахівців є розробка варіативних моделей управління якістю освіти, заснованих на принципах TQM – Загального управління якістю, лежачих в основі стандартів ISO 9001:2001. Питанням формування і розвитку систем управління якістю освіти, а також впровадження інноваційних методів навчання присвячені роботи С.І. Архангельського, Ю.П. Адлера, Ю.К. Бабанського, В.І. Байденко, А.П. Беляєвої, В.П. Беспалько, А.Л.

Денісової, В.В. Краєвського, Б.М.Кедрова, І.Я. Лернера, В.Н.Столетова, Н.Ф. Тализіної, М.М. Поташника, Ф.Р. Філіпова і ін.

Мета статті. Загальні принципи TQM знайшли практичну реалізацію у всіляких моделях управління якістю освіти, впроваджених в більшості ВНЗах України [1, с. 20]. Проте, зважаючи на відсутність критеріїв ефективності систем управління якістю освіти, що діють у ВНЗах, не представляється можливим судити про те, наскільки досконалі процеси освітньої діяльності ВНЗ і яка модель управління якістю освіти є раціональнішою. Оцінка ефективності систем управління якістю освіти, що діють у ВНЗ, як правило, поєднується з процедурами ліцензування, атестації і державної акредитації і проводиться відповідно до переліку показників і їх критерійних значень, затверджених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України.

Відповідність показників діяльності ВНЗ встановленим критеріям свідчить про потенційні можливості ВНЗ забезпечити виконання державного стандарту професійної підготовки фахівців. Проте, реальні можливості ВНЗ залежатимуть від впливу і інших чинників, таких як рівня до вузівської підготовки абітурієнтів; регіонального попиту на ринку праці відповідних професій; демографічної, політичної і економічної складових макросередовища; впливу сил найближчого оточення студента, його ціннісних орієнтирів і тому подібне. Мінливість параметрів внутрішнього і зовнішнього середовища ВНЗ об'єктивує необхідність цілеспрямованої дії на всі складові навчально-виховного процесу, з метою протидії впливу чинників, здатних зробити негативний вплив на якість підготовки фахівців.

Викладення основного матеріалу. По суті, система управління якістю підготовки фахівців у ВНЗ включає два контури, перший з яких орієнтований на досягнення стратегічних цілей розвитку (наприклад, підтвердження відповідного рівня акредитації) [5, с. 132-138], а другий – на досягнення тактичних цілей і вирішення оперативних завдань по забезпеченню стандартів якості професійної підготовки фахівців. У загальному випадку під управлінням якістю освіти розуміється сукупність принципів, скоординованих методів, способів, функцій і форм дії на всі складові навчально-виховного процесу з метою реалізації стратегічних планів вузу, забезпечення відповідного рівня державних стандартів професійної підготовки фахівців, а також протидії впливу ентропійних (руйнівних) чинників зовнішнього і внутрішнього середовища ВНЗ.

Першим кроком при побудові системи управління якістю освіти у ВНЗ є вибір моделі управління, відповідної стратегічними цілями ВНЗу, а також вирішенню тактичних і оперативних завдань [2, с. 147-150]. Основні складові моделі визначаються баченням керівництва ВНЗ про найбільш ефективні шляхи підвищення якості освіти. Це можуть бути знов створені функціональні підрозділи в структурі управління ВНЗ (наприклад, відділ управління якістю освіти, групи аналізу якості навчання на факультетах і кафедрах; комісії контролю якості навчання і організації навчального процесу; органи студентської самоврядування та ін.); перерозподіл функцій між існуючими функціональними підрозділами і кафедрами; розробка вимог до різних процесів освітньої діяльності, системи показників і способів оцінки рівня їх досконалості; створення ефективного мотиваційного механізму і тому подібне. Ефективність вибраної моделі управління якістю освіти у ВНЗ значною мірою залежить від повноти і якості функцій, що реалізуються по управлінню освітнім процесом, скоординованій діяльності керівництва, фахівців, співробітників і студентів, а також системності і комплексності в управлінні. Кажучи про ефективність вибраної моделі управління, слід пам'ятати, що ВНЗ, будучи одним з елементів освітньої системи, тісно взаємодіють з іншими освітніми структурами і, перш за все, із загальноосвітніми школами, ліцеями, технікумами тощо. Рівень знань їх випускників, морально-етичній і соціальній зрілості є визначальними чинниками успішного навчання у ВНЗ. Тому система управління якістю освіти у ВНЗ повинна носити комплексний характер, охоплюючи всі стадії навчання, включаючи до вузівську підготовку, безпосереднє навчання у ВНЗ і закінчуючи супроводом випускників у сфері їх використання [12, с. 123-129]. Однією з форм взаємодії з до вузівськими освітніми структурами є організація на договірній основі профільного навчання учнів старшої школи для здобуття ними робочих спеціальностей. Супровід випускників ВНЗ у сфері їх використання також можливо на договірній основі переважно з крупними підприємствами і організаціями шляхом періодичного підвищення кваліфікації по раніше отриманій спеціальності, післядипломної освіти з метою здобуття іншої спеціальності, участі в роботі цільових семінарів [7, с. 25].

Модель комплексної системи управління якістю освіти у ВНЗ може бути проведена у наступному вигляді: об'єкт управління, представлений у вигляді трьох підсистем, що забезпечують процеси формування контингенту студентів, безпосереднього навчання у вузі і після дипломної освіти. Управління процесом формування контингенту студентів зводиться до організації активної профорієнтаційної роботи, курсів до вузівської підготовки по поглибленому вивченню профільюючих дисциплін, проведенню днів відкритих дверей, рекламній компанії і тому подібне. Адресна цілеспрямована профорієнтаційна робота [11, с. 125-127]. Управління процесом після дипломної освіти зводиться до формування контингенту слухачів, що потребують підвищення кваліфікації або здобуття другої вищої освіти; розробці оригінальних учбових програм і робочих планів теоретичної і практичної підготовки, залученню до освіти досвідних педагогів і практичних працівників і тому подібне [14, с. 200-205].

Об'єктами управління навчально-виховного процесу є планування навчального навантаження педагогічних працівників і розкладу учбових занять, матеріально-технічне забезпечення учбового процесу, мотивація викладачів і студентів, соціальні гарантії та ін. Центральне місце в підсистемі управління якістю учбово-виховного процесу займає підготовка викладача до передачі знань, процес передачі теоретичних і практичних знань і, нарешті, контроль рівня засвоєння і придбання студентами практичних навиків [9, с. 56-59].

Узагальнюючими індикаторами якості освітньої системи могли б бути зміна міри інтелектуалізації змісту освіти, професійної підготовки фахівців і їх конкурентоспроможності на ринку праці. Проте, кожен з індикаторів характеризується великою кількістю параметрів (у тому числі тих, які важко формалізуються чи зовсім не формалізуються), що в умовах відсутності повної інформатизації системи управління ВНЗ, утрудняє здобуття узагальнюючих відомостей про якість освіти у ВНЗ. Задачу оцінки якості освіти у ВНЗ можна спростити, якщо перейти від окремих індикаторів до системи показників якості, що характеризують оцінюваний об'єкт під різними точками зору [8, с. 20-28].

Освітня система у ВНЗ є багатопараметричним об'єктом, стан якого описується кінцевим набором вихідних характеристик, які приймають певну множину значень. Методологія виміру складних багатопараметричних об'єктів базується на принципах кваліметрії – наукової дисципліни, в рамках якої розробляються методи кількісного оцінювання якості об'єктів будь-якої природи. Кількісна оцінка якості в кваліметрії базується на наступних принципах:

1) якість є сукупність лише тих властивостей, які безпосередньо пов'язані з результатами діяльності об'єкту відповідно до його призначення;

2) деякі складні і будь-які прості властивості можуть бути виміряні за допомогою абсолютного показника властивості P_i ($i = 1...n$; n - кількість властивостей оцінюваного об'єкту);

3) всі властивості, що формують якість, утворюють ієрархічну структуру у вигляді дерева властивостей, нижній рівень якого представляє найбільш узагальнюючу властивість - якість об'єкту в цілому, а гілки більш високого рівня ієрархії представляють складні і прості властивості;

4) для зіставлення різних властивостей, вимірюваних в різних по розмаху і розмірності шкалах, використовується відносна безрозмірна оцінка K_i , яка відображає міру наближення абсолютного показника P_i до його еталонного (базового) значення $P_{i\text{баз}}$. Оцінка показника описується залежністю $K_i = f(P_i, P_{i\text{баз}})$, яка в окремому випадку і вживанні спрощеного методу кваліметрії може бути представлена нормуючою формулою

$$K_i = \frac{P_i}{P_{i\text{баз}}}, \text{ якщо збільшення } P_i \text{ приводить до зростання } K_i, \text{ або } K_i = \frac{P_{i\text{баз}}}{P_i}, \text{ якщо зменшення } P_i \text{ приводить до}$$

зростання K_i ;

5) для зіставлення по відносній важливості всіх властивостей, що входять в «дерево властивостей», використовуються безрозмірні коефіцієнти ваговитості b_i , що встановлюються, як правило, експертним

методом. Для зручності зазвичай приймається $0 < b_i < 1$, а $\sum_i^n b_i = 1$;

б) комплексна оцінка багатопараметричного об'єкту виражається за допомогою функції $K_o = j(K_i, b_i)$.

Функція j може виражатися різними видами середніх, поліномами і так далі. При вживанні спрощеного методу кваліметрії ця функція може бути виражена як середня зважена простих оцінок:

$$K_o = \sum_{i=1}^n K_i b_{ii} \quad (1)$$

Комплексна оцінка K_o є характеристикою, що відображає всілякі аспекти аналізованого об'єкту, і дозволяє зробити однозначний висновок про зміну результатів його діяльності за аналізований проміжок часу.

Необхідно відзначити, що висновки, отримані лише на базі комплексної оцінки, виконують допоміжну роль. Тому комплексна оцінка об'єкту не виключає вживання всіляких методів аналізу змін окремих показників. По зміні комплексної оцінки в часі представляється можливим виносити судження про динаміку ефективності управління якістю освітньої системи. Першим кроком до кількісної оцінки об'єкту є формування системи показників, які безпосередньо пов'язані з результатами діяльності об'єкту. Проте спроби залучити якомога більше показників для характеристики стану системи можуть бути зв'язані з додатковими витратами праці, не завжди сумірними з підвищенням точності оцінки. Тому доцільно обмежитися основними показниками, що роблять вирішальний вплив на стан системи або її елементів [13, с. 367-370]. У якості базових показників приймалися їх значення в попередньому році. Комплексна оцінка кожної підсистеми визначалася по вираженню (1), а інтегральна оцінка навчально-освітнього процесу в цілому – шляхом усереднювання комплексних оцінок якості кожної підсистеми.

Висновки:

1. Інтегральна оцінка якості навчально-виховного процесу дозволяє отримати найбільш узагальнюючі відомості про якість навчально-виховного процесу і використовувати її як індикатор ефективності системи управління ВНЗ. При міжвузівському порівняльному аналізі комплексні та інтегральні оцінки якості освітньої системи можуть використовуватися в цілях рейтингування ВНЗ і визначення ефективності вибраних моделей управління ВНЗ.

2. Запропонована модель управління якістю освіти у ВНЗ охоплює всі стадії навчання – від відбору абітурієнтів до супроводу фахівців в сфері їх використання. З метою отримання узагальнюючих відомостей про якість освітнього процесу у вигляді комплексних та інтегрованої оцінок запропоновано використати принципи кваліметрії. За допомогою експертних методів сформовані показники для оцінки кожної підсистеми управління якістю освіти та визначення їх вагових коефіцієнтів.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ ISO 9001 – 2001. Система управління якістю. Вимоги. – К.: Державний стандарт, 2001. – 24 с.
2. Байдацька Н. М. Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Байдацька Наталія Михайлівна.– Вінниця, 2007. – 220 с.
3. Бершадский М. Е. Дидактические и психологические основы образовательной технологии / М. Е. Бершадский, В. В. Гузеев. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2003.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К., 1989. – 608 с.
5. Найденова И. Е. Мониторинг качества профессиональной подготовки студентов туристического ВУЗа: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Найденова Ирина Евгеньевна. – Москва, 2010. – 176 с.
6. Коробович Л. П. Педагогічні умови моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту приватного вищого навчального закладу : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.06 / Коробович Людмила Петрівна. – К., 2011. – 20 с.
7. Сергеева Е. В. Мониторинг учебных достижений студентов в системе управления качеством подготовки специалистов в педагогическом вузе: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Сергеева Елена Викторовна. – Волгоград, 2011. – 27 с.
8. Субетто А. И. Технология сбора и обработки информации в процессе мониторинга качества образования (на федеральном уровне) / А. И. Субетто. – СПб. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 49 с.
9. Организация мониторинговых исследований в образовательных учреждениях: Научно-методическое пособие / под ред. С. Г. Кузенковой. – Новокузнецк: Институт повышения квалификации, 2004. – 108 с.
10. Пульбере А. И. Система мониторинга как средство управления качеством непрерывного технического образования: дис. док. пед. наук: 13.00.08 / Пульбере Александр Иванович. – Ростов-н/Д., 2006. – 441 с.
11. Белановский С. А. Методика и техника фокусирования интервью / С. А. Белановский. – М., 1993. – 140 с.
12. Сахарчук Е. И. Управление качеством подготовки специалистов в педагогическом ВУЗе: гуманитарный подход : Монография / Е. И. Сахарчук. – Волгоград: Перемена, 2003. – 259 с.
13. Шабанов Г. А. Педагогическое обеспечение качества образования в ВУЗе: дис. док. пед. наук : 13.00.08 / Шабанов Григорий Александрович. – М., 2006. – 407 с. 13. Чандра М. Ю. Системный мониторинг как средство управления качеством образовательного процесса: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Чандра Маргарита Юрьевна. – Волгоград, 2008. – 203 с.
14. Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования /С.Е. Шишов, В.А. Кальней. – М.: Педагогическое общество России, 2000. - 320 с.

Ключові слова: освіта, якість, ВУЗ, кваліметрія, інтегральна оцінка, вагові коефіцієнти.

Ключевые слова: образование, качество, ВУЗ, квалиметрия, интегральная оценка, весовые коэффициенты.

Keywords: education, quality, university, Qualimetry, integrated assessment weights.

УДК 658.1

КОНЦЕПЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНЫМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРСОНАЛА ПО ФАКТОРУ «УСЛОВИЯМИ ТРУДА»

Ляшов Д. А., аспирант, ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

Ляшов Д. О. Концепция управления эффективным использованием персонала за фактором «умовами праці».

Вивчені підходи до трактування поняття «умови праці», зміст поняття «робочий час», структура втрат робочого часу на підприємстві. Встановлено, що до втрат робочого часу, які прийнято вважати такими, що виходять за рамки процесу виробництва, відносяться втрати, пов'язані з тимчасовою непрацездатністю, виробничим травматизмом і професійною захворюваністю. Стверджується, що дані види втрат слід розглядати як резерв збільшення фонду робочого часу. Досягти їх скорочення можна шляхом вдосконалення умов праці. Розглянута система факторів управління робочим часом, до яких віднесені організаційно-технічні, економічні, соціальні і оздоровчо-профілактичні. Вивчена класифікація методів управління і заходів за поліпшенням умов і охорони праці на промислових підприємствах. До методів управління умовами і охороною праці віднесені організаційно-адміністративні, економічні, соціальні, психологічні та інші. Вибрана схема побудови системи управління умовами і охороною праці, яка може претендувати на роль типової. Вона побудована на принципах

©Ляшов Д. А. , 2013

© Lyashov D. A., 2013